

УДК 37.035+316.61 – 057.87

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АСПЕКТІ СТАТЕВОРОЛЬОВОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ

Главацька Ольга Леонідівна
м.Тернопіль

Негативна інформація, отримувана дітьми через засоби масової інформації й у неформальному спілкуванні; необмежений доступ до найгірших зразків масової культури; відкритий продаж еротичної, а часом і порнографічної продукції породжують значні проблеми в статевої соціалізації молоді. Саме тому, особлива складність і делікатність такої проблеми вимагає від педагогів відповідної виховної діяльності. У статті обґрунтовано структурно-функціональну модель соціально-виховної діяльності в аспекті статевої соціалізації учнів. Висвітлено важливі професійні якості та практичні вміння спеціаліста, який здійснює дану діяльність.

Ключові слова: статевої соціалізація, соціально-виховна діяльність, професійні якості.

Постановка проблеми. Процеси соціалізації сучасної молоді зумовлені впливом найрізноманітніших і часом суперечливих чинників. Причому, вплив цих чинників торкнувся всіх найважливіших напрямків соціалізації: громадянської, трудової, політичної та інших. Серед них і статевої соціалізація молоді, у галузі якої сьогодні виникають найбільші проблеми: це надмірно ранній початок статевого життя, зростання кількості розлучень, недостатня інформованість молоді з питань шлюбу і сім'ї, необізнаність із питаннями сексуальної культури, незрозуміння психологічних особливостей статі, психології інтимних взаємин тощо [7]. Тому завдання вчителів, батьків, громадськості полягає у вихованні в учнів умінь володіти інстинктами статі, що пробуджуються, формуванні усвідомлення високого при-

значення людини, відповідальності за іншу людину, за здоров'я майбутньої сім'ї.

Аналіз останніх досліджень. Особливості статевої соціалізації й психосексуального розвитку дитини досліджено в роботах Г.Васильченко, В.Кагана, І.Кона, Т.Говорун, В.Романової, В.Слепкової. Питанням статевого виховання дітей різного віку присвячено праці Д.Ісаєва, В.Карпикова, Д.Колесова, В.Кочеткова, Ю.Орлова, Н.Сельверової, А.Хрипкової. Підготовку школярів до сімейного життя вивчали І.Арабов, І.Гребенніков, С.Ковальов, В.Кравець, Н.Новикова, І.Трухін, С.Черепова. У їхніх працях накопичено певний фонд наукових знань про статевою соціалізацію школярів, але проблем, які вимагають їх наукового розв'язання, набагато більше.

Формулювання мети статті. Метою статті є обґрунтування структурно-функціональної моделі соціально-виховної діяльності в аспекті статевої соціалізації учнів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Статевої соціалізація є цілісним процесом управління анатомо-фізіологічним, соціальним, психологічним становленням особистості на різних етапах онтогенезу дитини, що в свою чергу вимагає ефективної соціально-педагогічної діяльності. Будуючи структуру діяльності соціального педагога, ми спирались на аналіз практичного досвіду роботи щодо статевої соціалізації, наукові дослідження з проблеми, що вивчається, враховували особливості взаємодії педагогів з хлопчиками й дівчатками, юнаками й дівчатами. Разом з тим дана діяльність буде ефективно здійснюватись лише в тому випадку коли спеціаліст знає, враховує і використовує свої знання у безпосе-

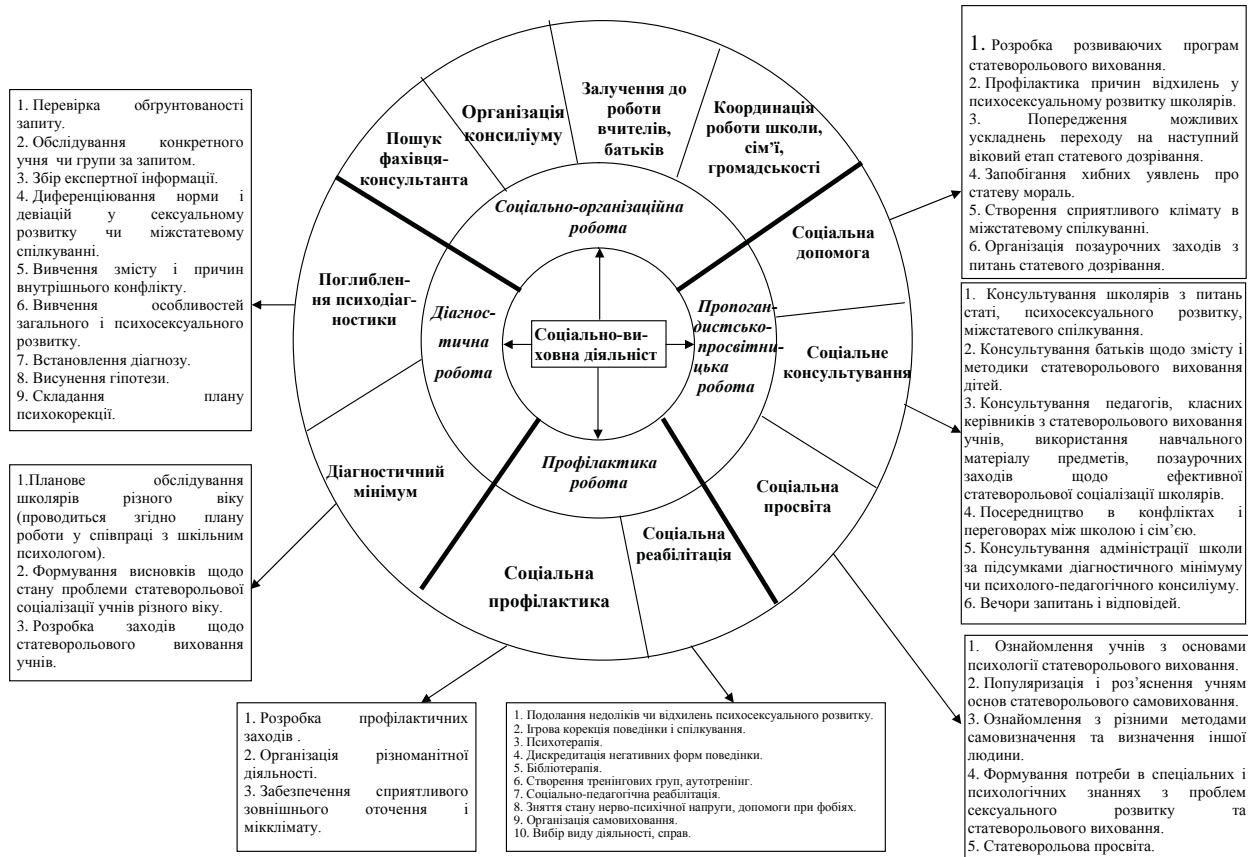

Рис. 1. Структурно-функціональна модель соціально-виховної діяльності в аспекті статевої соціалізації учнів

редньому спілкування з учнями в контексті їх статевої соціалізації. Отже, на основі теоретичного та практичного стану вивчення проблеми ми розробили структурно-функціональну модель соціально-виховної діяльності в аспекті статевої соціалізації учнів (див. рис. 1), що дозволяє простежити зв'язки її різних компонентів, дає можливість покращувати навчально-виховний процес щодо організації і проведення в школі відповідної роботи.

Необхідною умовою функціонування моделі є чітка орієнтація всіх її компонентів на єдину мету, що виступає важливим системоутворюючим чинником і забезпечує організованість, цілісність її функціонування [4; 9].

Діяльність із питань статевої соціалізації учнів слід інтегрувати в систему виховної роботи класного керівника і соціального педагога (психолога) в рамках загально-виховного процесу школи.

Загалом класний керівник, соціальний педагог, психолог у роботі з учнями з питань статевої соціалізації водночас із реалізацією інших напрямків своєї діяльності повинен:

- виявляти рівень статевої, сексуальної освіченості учнів, їх готовність до подружнього життя;
- здійснювати діагностично-корекційну роботу з учнями, що мають відхилення у психосексуальному розвитку, в міжстатевих стосунках, у статевої поведінці;
- діагностувати емоційно-вольові особливості учнів, що перешкоджають нормальному статевому розвитку, і здійснювати їх корекцію;
- виявляти й усувати психологічні причини порушень міжстатевих стосунків учнів;
- проводити консультації з питань статі, шлюбу, сім'ї, міжстатевих стосунків;
- консультувати адміністрацію школи, учителів, класних керівників, батьків з соціально-психологічних проблем статевої виховання дітей [2].

Використовуючи запропоновану Н.Кузьміною класифікацію професійних вмінь, як основу для нашої структури діяльності фахівця в аспекті статевої соціалізації учнів ми виділили в ній гностичні, проектувальні, конструктивні, організаторські й комунікативні вміння [5].

Діагностична діяльність передбачає здатність:

1) орієнтуватися в соціальній ситуації, що склалась за останні роки, прогнозувати її розвиток, аналізувати й давати педагогічну оцінку процесам і явищам, що відбуваються в галузі статевої соціалізації;

2) визначати індивідуальні жіночі/чоловічі особливості хлопчиків і дівчаток, юнаків і дівчат, їхні інтереси, схильності, рівень сформованості умінь і навичок статевої поведінки, яка відповідає суспільним нормам;

3) діагностувати статевою девіантність дітей;

4) передбачати результати своєї діяльності.

Проектувальна діяльність містить здатність:

1) визначати цілі й завдання статевої виховання школярів різних вікових груп;

2) самостійно проектувати педагогічну діяльність, вибирати педагогічні технології, прийнятні й ефективні в організації статевої виховання дітей;

3) передбачати можливі труднощі статевої соціалізації школярів;

4) передбачати дії дітей у типових і проблемних ситуаціях процесу статевої соціалізації.

Конструктивна діяльність включає в себе здатність:

1) планувати й відповідно будувати свої дії, спрямовані на взаємодію з дітьми різної статі й різного віку;

2) структурувати зміст навчання, відбирати й композиційно будувати навчально-виховний матеріал стосовно статевої особливостей учнів;

3) будувати гуманні, довірливі й поважливі стосунки з дітьми;

4) бачити й визнавати в кожній дівчинці, дівчині, у кожному хлопчикові, юнакові індивідуальність, неповторну й самоцінну особистість.

Організаційна діяльність передбачає здатність:

1) виявляти, аналізувати й розв'язувати типові проблеми, які виникають у процесі статевої соціалізації учнів; організувати педагогічні ситуації виховання школярів, які сприяють їх позитивній статевої соціалізації;

2) створювати умови, які спонукають дитину удосконалювати свою чоловічу/жіночу індивідуальність;

3) аналізувати й регулювати власну статевою поведінку.

Комунікативна діяльність включає в себе уміння:

1) володіти інструментарієм індивідуальної й групової комунікації;

2) встановлювати контакти з хлопчиками й дівчатками молодшого шкільного, підліткового й старшого шкільного віку, розуміти психологічний стан хлопчика/дівчинки, юнака/дівчини, компетентно розв'язувати педагогічні завдання;

3) емоційно заражати учнів, збуджувати у них інтерес у процесі спілкування, викликати бажання до спільної діяльності;

4) володіти собою, керувати своїм настроєм.

Аналітично-оцінююча діяльність фахівця полягає в аналізі як власних дій, так і дій учнів, виявленні їхніх позитивних сторін і недоліків, порівнянні отриманих результатів із запланованими в аспекті статевої соціалізації школярів. За допомогою аналітично-оцінюючої діяльності відбувається зворотній зв'язок, тобто своєчасно визначаються конкретні результати виховної роботи педагога і вносяться необхідні корективи.

Наступний напрям діяльності – це практичне здійснення конкретних виховних заходів, що передбачає наявність у нього необхідних навичок і вмінь, які слід розглядати як сформовану в педагога здатність до взаємодії з дітьми різної статі й різного віку, яка ґрунтується на актуалізації необхідних знань і навичок, і до творчого застосування форм і методів роботи зі школярами.

Дослідницько-творчий вид діяльності – здатність творчо підходити до організації статевої виховання школярів. Він має пронизувати всі попередні види діяльності та своєчасно наповнювати їх новим змістом.

Під професійно важливими якостями ми розуміємо такі особистісні якості, які сприяють успішному засвоєнню педагогічної діяльності й позитивно впливають на її результативність. Говорячи про професійні якості спеціаліста в галузі статевої соціалізації школярів, слід відзначити, що вони будуть мати особливий специфічний прояв.

Перша професійно важлива якість, на ґрунті якої базуються всі інші, це здатність любити дітей, любити щиро, ніжно, відповідально. В.Сухомлинський був глибоко переконаний у тому, що „добро, ласка, любов по відношенню до дитини – не абстрактні добро, ласка й любов, а людські, реальні, прожиті вірою в людину, – це могутня сила, здатна утвердити в людині все прекрасне й зробити її ідеальною” [11, с.16]. Дійсно, професія педагога вимагає любові до дітей, яка передбачає вміння співробітничати з ними, відчувати при цьому радість від спілкування.

Як професійно важлива якість – здатність любити дітей повинна бути властива кожному зацікавленому в позитивних результатах своєї праці педагогу, який працює в галузі статевої соціалізації, де дуже важливі близькі, довірливі, емоційно теплі стосунки між вихователем і вихованцем. Прояв почуття любові в досліджуваній галузі діяльності має свою специфіку, пов'язану з розумінням цінності хлопчика/дівчинки, юнака/дівчини як особистості. Любити дівчаток і дівчат за їхню жіночу неповторність, за те, що вони майбутні жінки й матері. Пестити й рощувати в кожній усе те гарне й позитивне, що найбільше цінується в жінках і характеризує їх як прекрасну половину людства. Любити хлопчиків і юнаків, визнавати, поважати в кожному унікальну індивідуальність. Виховувати дійсно сильну стать, мужніх чоловіків, ніжних, відповідальних і турботливих батьків.

Саме таку професійну позицію повинен займати соціальний педагог, який формує особистості майбутніх чоловіків і жінок. За допомогою любові можна завоювати будь-яке дитяче серце, навіть найнепокірніше, скоректувати будь-який характер. Прояв почуття лише на словах не справить бажаного ефекту. Результат будь-якої роботи, у тому числі й виховної, передусім залежить від зусиль працівника. Усе свідчить про те, що здатність любити дітей як професійно важлива якість особистості набуває особливої значимості в галузі статевої соціалізації, коли стає стимулом для активних дій педагога, направлених на формування характеру дитини, коли виражається в турботі про дітей, створенні сприятливих умов для їх виховання.

Другою професійно важливою якістю ми вважаємо делікатність, яку розглядаємо як дотримання соціальним педагогом почуття міри в спілкуванні з дітьми, обережності при обговоренні з ними гострих питань і хвилюючих тем; уміння відчувати емоційний стан дитини, розуміти й поважати її чоловічу/жіночу індивідуальність, здатність впливати на внутрішній світ хлопчика/дівчинки, сприяти формуванню суспільне цінних рис характеру чоловіка/жінки. Ця якість відображає специфіку виховної роботи соціального педагога в галузі статевої соціалізації, зобов'язаного знайти правильний підхід до дітей різного віку й різної статі: дуже моторним, гоміливим і допитливим молодшим школярам; образливим, гарячкуватим і частенько впертим підліткам; категоричним, вразливим і надмірно самостійним юнакам та дівчатам; емоційним, плаксивим, вередливим представникам жіночої статі та грубуватим, войовничим, здатним на ризиковані вчинки представникам чоловічої статі. У педагогічній діяльності делікатність визначається не стільки здатністю вихователя уникнути конфлікту з дитиною, скільки вмінням пра-

вильно розв'язати протиріччя, що виникло. Делікатний соціальний педагог – це ввічливий, чуйний, доброзичливий, він тонко відчуває настрої й переживання своїх вихованців – хлопчиків і дівчаток, юнаків і дівчат, обережний у словах, справедливий в оцінках педагог, який уміє передбачити заздалегідь, який результат принесуть його зауваження, вимога, похвала [1].

Завершують наш перелік комунікабельність і емоційність, які утворюють одну інтегральну якість. Під комунікацією розуміли не стільки обмін інформацією, скільки поведінкову сторону взаємодіючих між собою людей. В основі цієї якості лежать уміння професійного спілкування. Але соціальний педагог повинен не тільки вміти спілкуватися, а й прагнути до спілкування, бути доброзичливим і тактовним. Безперечним є те, що успіх вихователя залежить і від його комунікативних здібностей. Саме за допомогою спілкування можна багато дізнатися про дитину, про її проблеми, можна заспокоїти й дати пораду.

У цій важливій галузі навчання і виховання підростаючого покоління спеціаліст має глибоко оволодіти також і професійною творчістю. Ф. М. Гоноволін, В. В. Кан-Калик [8] у процесі аналізу змісту творчості виділяють систему чинників: широкий загальний розвиток, великий запас знань, емоційність, здатність до інтенсивних вольових зусиль, наполегливу працю, інтенсивність мислення, гнучкість розуму, критичне ставлення до своєї праці, її результатів.

Отже, основні компоненти практичних вмінь фахівця в організації соціально-виховної діяльності в аспекті статевої соціалізації молоді зображено на рис. 2. Перелічені компоненти тісно пов'язані між собою і утворюють цілісну єдність у діяльності.

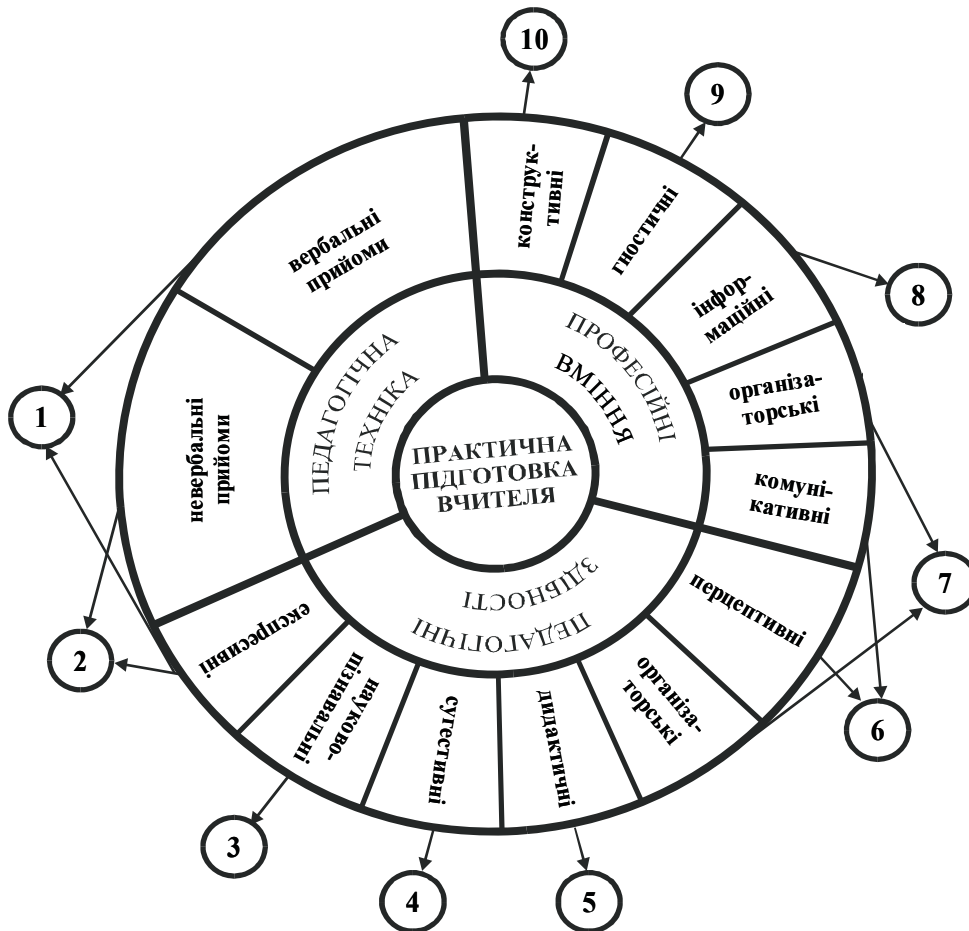

Рис. 2. Практичні вміння фахівця в організації соціально-виховної діяльності в аспекті статевої соціалізації молоді

1. Словесно просто і дохідливо, без спрощень, переконливо пояснювати складні проблеми в міжстатевому спілкуванні та шлюбно-сімейних стосунках; емоційність при розкритті сутності проблем кохання, шлюбу, сім'ї; чіткість плану і послідовність викладу; змістовна точність вживання термінів, правильність наголосів, правильна дикція, добре поставлений голос.

2. Паралінгвістичні засоби: міміка — розуміння без слів, виразність; жестикуляція — створення за допомогою жестів начерку уявлень.

3. Переносити наявну у вчителя інформацію у діяльність і у зв'язку з цим адекватно моделювати свою діяльність і діяльність учнів; постійно вивчати рівень розвитку дітей, виявляти особливості їх різноманітної діяльності, специфіку й ефективність різних виховних заходів статеворольового виховання учнів.

4. Прищеплювати учням необхідні знання, норми поведінки, що стосуються виховання в них статевої культури, статевих ролей, моралі, шлюбно-сімейних стосунків.

5. Доступно і переконливо передавати свої знання учням, пояснювати категоріальні поняття статевої освіти, культури, міжстатевих стосунків, подружнього життя; відстоювати правильність своїх суджень, допомагати у засвоєнні і застосуванні набутих знань у житті, сформувати високий рівень усвідомлення власної поведінки.

6. Спілкуватися з дітьми, встановлювати з ними дружні стосунки, вміння за виразом обличчя учня правильно судити про його психічний стан на даний момент, розуміння дитячих емоцій, внутрішнього світу і врахування їх в організації навчально-виховного процесу статеворольового виховання учнів.

7. Організовувати колектив дітей на виконання поставлених завдань; показувати особистий приклад; використовувати різноманітні засоби і форми роботи зі статеворольового виховання; стимулювати роботу учнів і надавати їм допомогу; здійснювати внутрішню і зовнішню координацію роботи окремих учнів і колективу класу; стимулювати самовиховання; організовувати і проводити різноманітну діяльність зі статеворольового виховання учнів; створювати умови для вияву активності, самостійності, ініціативи під час проведення різних заходів зі статеворольового виховання учнів на заняттях і в позаурочний час; організовувати колектив для виконання ним виховних функцій зі статевого виховання як найважливішої складової частини виховного процесу.

8. Добирати матеріал так, щоб він мав виховне спрямування; вибирати такі заходи, які давали б найбільший ефект для статеворольового виховання учнів; повідомляти інформацію, доводити, переконувати; використовувати всі можливості навчальних предметів для формування в учнів правильного розуміння кохання, дружби, міжстатевих стосунків, подружнього життя.

9. Вивчати особу школяра і колектив учнів з метою

діагностики їх розвитку й освіченості в аспекті статеворольового виховання; спостерігати, аналізувати й осмислювати особисту роботу, досвід колег та кращих учителів з даної проблеми; корегувати, проводити психолого-педагогічні дослідження; прогнозувати вплив виховних форм, засобів, методів і прийомів статеворольового виховання учнів.

10. Визначати конкретні мету і завдання статеворольового виховання, виходячи із загальної мети виховання, враховуючи вікові та індивідуальні особливості членів колективу; визначати способи досягнення мети; планувати роботу з окремими учнями; складати план роботи зі статеворольового виховання учнів, продумувати зміст; розробляти близьку, середню і далеку мету статеворольового виховання учнів; висувати і вирішувати завдання статеворольового виховання з позицій комплексного підходу; передбачати і зазделегідь планувати взаємини з дітьми, застосовуючи систему контролю і самоконтролю.

Професійна діяльність фахівця у роботі зі статеворольового виховання підпорядковується індивідуальним закономірностям, найхарактернішими із яких є:

- усвідомлення необхідності організації соціально-виховної діяльності зі статеворольовою соціалізації не за наказом, а за внутрішнім бажанням і мотивом;
- уміння брати на себе відповідальність при виявленні й вирішенні важких проблем зі статеворольовою соціалізації;
- висока професійна компетентність, самостійність суджень, оперативність і сміливість щодо прийняття рішень;
- наявність особистої методики, досвіду створення захоплюючої атмосфери, що сприяє формуванню в молоді основ морально-психологічних поглядів на статево поведінку, шлюб та сім'ю, культуру міжстатевого спілкування;
- здатність до постійного самовдосконалення, творчого пошуку;
- здатність швидко пов'язувати нові знання з уже набутими [3; 6].

Висновки. Розроблена нами структурно-функціональна модель соціально-виховної діяльності в аспекті статеворольової соціалізації учнів включає в себе не тільки різні види діяльності: соціально-організаційну, діагностичну, рофілактичну ну, пропандистсько-просвітницьку роботи, а й зорієнтована на ефективне використання професійних вмінь: гностичні, проєктувальні, конструктивні, організаторські й комунікативні в контексті даної діяльності. Важливим напрямом діяльності педагога є практичне здійснення конкретних педагогічних заходів, що передбачає наявність у нього необхідних професійних якостей, які слід розглядати як сформовану в педагога здатність до взаємодії з дітьми різної статі й різного віку, яка ґрунтується на актуалізації необхідних знань і навичок, і до творчого застосування форм і методів роботи зі школярами.

Література і джерела

1. Актуальні проблеми теорії та практики соціальної роботи на межі тисячоліть: Монографія // Соціальна робота. Книга 1. – К.: УДЦССМ, 2001. – 344 с.
2. Боришевский М.И. Виховання у дітей статевої самосвідомості / М.И.Боришевский // Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини. К.: Ін-т змісту і методів навчання, 1996. – С. 19-27
3. Гаврилов Ю.В. Ребенок и сексуальная культура: Учеб. Пособие / Ю.В.Гаврилов, А.В. Меренков. – Екатеринбург: Дебют, 1993. – 108 с.
4. Говорун Т.В. Сексуальність у фокусі проблем статевої соціалізації особистості / Тамара Василівна Говорун // Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини. – К.: Ін-т змісту і методів навчання, 1996. – С.27-35
5. Данильчук Л.О. Інтерактивні методи навчання, їх роль у підготовці і становленні педагога нової формації / Л.О.Данильчук // Структура представлення знань о мире, обществе, человеке: в поисках новых смыслов: Матер, междунар. семинара. – Вып. 4. – Т. 2. Социальные науки. – Луганск: Знание, 2003. – С. 210-216.
6. Зайцев Г.К. Сексовалеологическое образование молодежи / Г.К.Зайцев, А.Г.Зайцев, С.А.Изгорев // Валеология. – 2006. – № 1. – С. 39-42.
7. Ковалева А.И. Концепция социализации молодежи: нормы, отклонения, социализационная траектория / А.И.Ковалева // Социс. – 2008. – № 1. – С.109-115
8. Кан-Калик В.А. Педагогическое творчество / В.А.Кан-Калик, Н.Д.Никандров. – М.: Педагогика, 1990. – 144 с.
9. Кравець В.П. Психолого-педагогічні основи підготовки школярів до сімейного життя: Монографія / Володимир Петрович Кравець. – Тернопіль: Богдан, 1997. – 178 с.
10. Сухомлинский В.А. Книга о любви / Василий Александрович Сухомлинский. – М.: Мол.гвардия, 1983. – 191 с.
11. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка / Василь Олександрович Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1978. – 264 с.

Негативная информация, получаемая детьми через средства массовой информации и в неформальном общении; неограниченный доступ к худшим образцам массовой культуры, открытая продажа эротической, а порой и порнографической продукции порождают серьезные проблемы в полоролевой социализации молодежи. Именно поэтому, особая сложность и деликатность такой проблемы требует от педагогов соответствующей воспитательной деятельности. В статье обоснована структурно-функциональная модель социально-воспитательной деятельности в аспекте полоролевой социализации учащихся. Освещены важные профессиональные качества и практические умения специалиста, который осуществляет данную деятельность.

Ключевые слова: полоролевая социализация, социально-воспитательная деятельность, профессиональные качества.

The author of the article has considered important professional qualities and practical skills of a pedagogues, involved in the in social-educational activity. Negative information, poluchaemaya detmy funds through Mass of information, in particular gender-role socialization of student youth.

Key words: gender-role socialization, social-educational activities, professional qualities.